

В.І. Наулко

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА Ф.К. ВОВКА — ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО НАУКОВИХ ЗНАНЬ

Стаття присвячена дослідженню епістолярної спадщини Федора Кіндратовича Вовка, яка зберігається в наукових архівах різних установ та країн.

Ключові слова: персоналістика, епістолярій, Ф. Вовк, архівний фонд.

17 березня цього року виповнилося 165 років від дня народження видатного вченого і громадського діяча другої половини XIX — початку XX ст. Федора Кіндратовича Вовка.

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, спільно з архівними закладами вже багато років готує до видання його величезну епістолярну спадщину. Про обсяг її свідчить той факт, що лише відомих нам листів до Ф. Вовка, які зберігаються в архівах України, налічується понад 5700, від сотень кореспондентів — видатних політичних і громадських діячів, вчених, митців, письменників, збирачів пам'яток історії та культури.

Поза сумнівом, не менше було й листів-відповідей Ф. Вовка, надзвичайно змістовних.

Листи Ф. Вовка — важливе джерело наукових знань, синтез оригінальних думок, зразок високої культури. Вони дають змогу об'єктивно і неупереджено вивчати роль їхнього автора в науковій діяльності та громадсько-політичному житті. Епістолярії Ф. Вовка визначають, передусім, його самовіддану працю в галузі науки, високий рівень національної свідомості, патріотизм і любов до свого народу за для якого він пройшов нелегкий життєвий шлях, зазнавши всляких утисків і переслідувань, вимушену еміграцію, а за радянського часу, незважаючи на високе європейське визнання, навіть

занедбаня. Попри все, його досягнення в етнографії, археології і антропології не втратили свого значення і дотепер, хоча, безперечно, не все з його багатющої спадщини витримало випробування часом. Не менший інтерес викликають листи дописувачів, адресовані йому.

Про роль Ф. Вовка в галузі народознавчих наук написано чимало. Досить нагадати, що він був автором 455 наукових праць, опублікованих у багатьох європейських країнах, доктором Сорбони, професором Санкт-Петербурзького і Київського університетів, президентом асоціацій антропологів Росії. За дослідження в галузі палеоантропології нагороджувався Паризьким антропологічним товариством великою медаллю П. Брока та щорічною премією Е. Годара. За відкриття (1908 р.) мізинську палеолітичну стоянку одержав у Женеві міжнародну археологічну премію Д. Кана. За фундаментальні узагальнюючі праці з культури та побуту українського народу «Етнографічні особливості українського народу» та розвідку з антропології «Антропологічні особливості українського народу» (вперше вийшли друком у II-му томі енциклопедичного видання «Украинский народ в его прошлом и настоящем», Петроград, 1916), був нагороджений Великою Золотою медаллю російського географічного товариства. 8 вересня 1916 р. за видатну наукову діяльність французький уряд нагородив Ф. Вовка найвищою державною нагородою — Орденом почесного легіону. Величезне значення праць Ф. Вовка полягає в тому, що вони виконувалися відповідно сучасної, як на тоді, європейської методики, за науково обґрунтованими програмами з урахуванням історико-етнографічного районування України.

Проблема дослідження і публікації листування Ф. Вовка ускладнюється тим, що воно розкидано за різними архівними фондами України, європейських країн і навіть Америки.

Найбільший масив — 4479 епістолярій, знаходиться в особистому фонді Ф. Вовка (Ф. 1) у Науковому архіві Інституту археології (далі — НА ІА НАН України). Він охоплює 755 кореспондентів. Це всесвітньо відомі вчені, громадсько-політичні діячі, письменники, митці, збирачі етнографічних матеріалів, робітники, селяни. Серед них: М. Грушевський, І. Франко, М. Коцюбинський; чеський славіст Л. Нідерле; австрійський етнограф Р. Кайндль; відомі французькі антропологи та етнографи; російські вчені академіки: О. Шамагов, Д. Анучин, М. Ковалевський, Л. Берг, С. Ольденбург; видатні українські народознавці: М. Біляшівський, Д. Яворницький, М. Сумцов, В. Гнатюк, З. Кузеля, М. Кордуба, В. Кравченко; історики: І. Житецький, О. Лазаревський, В. Ляскоронський, О. Покровський; перший президент української Академії наук В. Вернадський; український державно-політичний діяч С. Петлюра; колеги вченого по петербурзькому музею: М. Могилянський і Д. Клеменц; сходознавець А. Кримський; діячі НТШ: О. Барвінський, К. Студинський, С. Томашівський, В. Шухевич; етнографи-аматори: М. Дикарев, В. Ястребов, П. Рябков, П. Литвинова-Бартош, О. Малинка, С. Радакова; митці та мистецтвознавці: М. Антокольський, О. Новицький, В. Щербаківський; народовольці і революційні діячі: О. Михалевич, П. Стебницький, П. Аксельрод, В. Засулич; учні і колеги вченого: І. Раковський, П. Єфименко, С. Руденко, О. Русов, В. Алешо, Л. Чикаленко та інші.

Набагато складнішим було виявлення листів самого Ф. Вовка, оскільки крім «територіальної» розпорошеності вони нерідко підписувалися різними псевдонімами і криптонімами (Луцуплеску, Кондратович, Хв. В., Волков — в російських виданнях (та інш.) [Словник, 1969, с. 450].

Слід також наголосити, що епістолярна спадщина Ф. Вовка опублікована ще недостатньо. Йдеться про листування з Іваном Франком (вийшло друком у зб. «Літературна спадщина» К., 1956, і у повному зібранні творів Івана Франка); Кирилом Студинським було опубліковано листування між Головою НТШ у Львові О. Барвінським і Ф. Вовком, а також з К. Студинським (див.: Кирило Студинський. Листування Ф. Вовка з Ол. Барвінським // Записки наукового товариства ім. Шевченка. Т. СЛ. — Львів, 1929. — С. 405—427). Ці ж листи були передруковані у збірці «У півстолітніх змаганнях. Вибрані листи до К. Студинського» К., 1993. Причому, п'ять листів Ф. Вовка до О. Барвінського упорядники помилково «переадресували» К. Студинському, насправді Ф. Вовк надіслав йому лише два листи (за 1904 і 1905 р.); у Болгарії (у зб. Българо-руски

научни връзки XIX—XX-век. Документи. София, 1968. — С. 407) опубліковано 13 листів Ф. Вовка до професора Івана Шишманова, зятя М. Драгоманова. Вони стосувалися, передусім, можливостей працевлаштування Ф. Вовка у Болгарії. У журналі «Український історик» за 1988 (№ 1—3) та 1989 р. (№ 1—4) були опубліковані листи В. Антоновича до Ф. Вовка. Листи-відповіді Ф. Вовка, за словами онука В. Антоновича, президента Вільної академії наук, проф. Марка Антоновича, найімовірніше не збереглися, оскільки своїм змістом стосувалися гострих політичних питань, а В. Антонович був надто «обережною людиною».

У часописі «Берегиня» (1995, № 2—3) нами, у співавторстві з В. Старковим, було опубліковано все відоме на сьогодні листування Ф. Вовк — Василь Кравченко, яке стосувалося етнографічної діяльності Ф. Вовка на Волині. Всього вісім листів, з яких чотири листа Ф. Вовка зберігаються у Відділі рукописних фондів Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Рильського НАНУ (ф. 15—40, оп. 268, арк. 165—170). У «Полтавському археологічному збірнику» (1995, № 4) Ж. Кононенко і О. Супруненко опубліковано дев'ять листів Вадима Щербаківського до Ф. Вовка з НА ІА. В часописі «Пам'ять століть» надруковано листування Ф. Вовка з Д. Яворницьким [Наулко, Старков, 1997]. Листи Ф. Вовка до Яворницького зберігаються у Дніпропетровському краєзнавчому музеї. Листи до М. Сумцова знаходяться у ЦДІА у Києві, (ф. 2052, оп. 1, спр. 258), а А. Кримського — в Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАНУ (ф. XXXVI, № 213).

Два листи Симона Петлюри до Ф. Вовка були опубліковані нами у газеті «Жива вода» (№ 7, 1996), в яких йшлося про статтю Ф. Вовка до 30-річчя смерті П. Чубинського у московському часописі «Украинская жизнь».

Важливою подією у науковому житті стала публікація листування двох найвидатніших українських вчених Ф. Вовка і М. Грушевського [Листування М. Грушевський — Ф. Вовк 2001], яка охопила 145 кореспонденцій, в тому числі 73 листа Грушевського (знаходяться в НА ІА НАНУ, ф. 1, В/1904—1997) і 72 листа Вовка (зберігаються у ЦДІА у Києві, ф. 1235, оп. 1, № 389). Листування розпочалося з ініціативи М. Грушевського у квітні 1895 р. через рік після призначення його професором кафедри новітньої історії Львівського університету і продовжувалося майже 20 років. Воно стосувалося питань переїзду Ф. Вовка з Парижу до Львова, його участі у роботі НТШ, організації народознавчих видань, підготовки на західноукраїнських землях кадрів етнографів, антропологів, посилення зв'язків з Великою Україною, обміну науковими відомостями з європейськими установами, популяризації української науки за кордоном. Значне місце в їхньому листуванні займали методичні й теоретичні проблеми

народознавства, питання участі М. Грушевського у роботі Вищої російської школи суспільних наук у Парижі, його діяльності у Києві на чолі Українського наукового товариства, відкритої Ф. Вовком Мізинської палеолітичної стоянки.

Опубліковано також окремим виданням листування Ф. Вовка з Миколою Біляшівським [Наулко, 1997а; Наулко, 2002а] і Борисом Грінченком [Листування Б. Грінченко — Ф.Вовк, 2001]. Перше охоплює 84 епістолярії, з них 49 кореспонденцій М. Біляшівського. Як щасливий випадок листування між обома вченими зосереджено в одному закладі — Науковому архіві Інституту археології (НА ІА НАНУ, ф. 1, В/375—422; В/820—856). Воно розпочалося у квітні 1899 р. і продовжувалося до смерті Ф. Вовка у 1918 р. Листування стосувалося археологічних інтересів обох вчених, відкриття М. Біляшівським при «Киевской Старине» нового часопису «Археологическая летопись Южной России», популяризації археологічних досліджень у зарубіжних часописах, мізинської палеолітичної стоянки. Крім археологічних проблем чільне місце займала етнографічна тематика, зокрема Ф. Вовк постійно звертався з проханням надсилати йому потрібну наукову літературу, повідомляти про наслідки експедицій, музейні етнографічні колекції. Особливо поживалось листування після того як Ф. Вовк, протягом 1902—1906 рр., накладом НТШ у Львові і Санкт-Петербурзького музею, здійснив етнографічні й антропологічні дослідження на західноукраїнських землях, наслідком яких була не лише поява ґрунтовних праць Ф. Вовка, а й формування експозиції та фондів музеїв НТШ, Центрального історичного у Києві та імператорського музею ім. Олександра III у Санкт-Петербурзі. Особлива увага обома вченими приділялася збереженню традиційної спадщини, пам'яток історії та культури. Окремим виданням опубліковане й листування Ф. Вовк — Володимир Гнатюк (упорядники В. Наулко, Н. Карповець, О. Франко) [Листування Федора Вовка з Володимиром Гнатюком, 2001]. На жаль, якщо листи В. Гнатюка збереглися повністю (106 епістолярій у НА ІА НАНУ, ф. 1, В/1629—1662, В/3944—3950), то багато кореспонденцій Ф. Вовка поки що не знайдено. Зокрема, у відділі рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника (ф. 101, п. 5) знаходяться лише 26 його листів, від 1900 р., тоді як листування розпочалося в жовтні 1897 р. і продовжувалося до червня 1914 р. Не зважаючи на відсутність окремих листів Ф. Вовка, його переписка з В. Гнатюком охоплює надзвичайно широке коло проблем, переліком етнографічно-фольклорних: діяльності народознавчих підрозділів НТШ, програм і запитальників для проведення досліджень, визначення маршрутів експедицій, конкретних етнографічних відомостей, тогочасної термінології, структури і змісту часописів, популяриза-

ції українських видань у західноєвропейських часописах, участі В. Гнатюка в написанні статей до французького часопису «Krvrtadia» (де друкувався сороміцький фольклор) і першої енциклопедії українства «Украинский народ в его прошлом и настоящем». Загальна характеристика листування Ф. Вовка з В. Гнатюком, як, до речі з М. Грушевським, наведена у публікаціях відомого дослідника творчої спадщини Ф. Вовка Оксани Франко [Старков, 1999; Франко, 1990] Внаслідок кропіткої пошукової роботи нам пощастило частково віднайти листи-відповіді Ф. Вовка.

Так, в Інституті рукописів НБУВ НАНУ є 8 листів Ф. Вовка до Бориса Грінченка (ф. III, № 35951—35958), два листа до Володимира Антоновича (ф. III, № 46941—46942), три листа до історика й археолога Василя Ляскоронського, які вимагають особливої уваги з боку археологів (ф. 90, № 173—175), один лист до народовольця Опанаса Михалевича (ф. 203, № 78), лист до статистика й етнографа Олександра Русова (ф. 159, № 8), сім листів до Петра Стебницького, громадсько-політичного діяча і публіциста, одного з керівників української громади в Петербурзі (ф. III, № 51973—51979), лист до відомого мовознавця академіка Ф. Корша (ф. I., № 25954), чотири листи до видатного громадського діяча і публіциста Євгена Чикаленка (ф. 44, № 301—304).

У відділі рукописних фондів Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Рильського НАНУ, крім згаданих листів до проф. В. Кравченка, зберігається лист Ф. Вовка до художника-етнографа Порфирія Мартиневича (ф. 11—3/145). У науковому архіві Інституту літератури знаходяться листи Ф. Вовка до Івана Франка, які, як зазначалося, опубліковані, а також листи до письменника Олександра Кониського (8 одиниць, ф. 3/1605), західноукраїнського історика і економіста Григорія Величка (2 листи, ф. 3/4256—4257) і один лист до громадського діяча і етнологів Павла Рябкова (ф. 3/4263). Ще три листи до П. Рябкова знаходяться в Кіровоградському обласному державному архіві (ф. 304, оп. 1, спр. 255, Листи 11—12) [Наулко, 2001б].

У відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника НАНУ, крім згаданих листів до В. Гнатюка, є лист Ф. Вовка до юриста, одного із засновників НТШ Тіта Реваковича (фонд Рев. 14. П—І). Центральний державний історичний архів у Львові зберігає два листи Ф. Вовка до Михайла Павлика (лист М. Павлика до Ф. Вовка — ф. 663, оп. 1, спр. 209), три листи до літературознавця, дійсного члена НТШ Михайла Мочульського (ф. 379, оп. 1, спр. 12), два листи до відомого етнографа Володимира Шухевича (ф. 735, оп. 1, спр. 11) й згадані вище листи до Олександра Барвінського і Кирила Студинського.

Завдяки люб'язній допомозі Магдалени Ласло-Кутюк, завідуючої кафедрою української

мови Бухарестського університету, ми одержали копії листів Ф. Вовка до Замфіра Арборе, румунського громадсько-політичного діяча й публіциста [Листування Ф. Вовка з З. Арборе, 1976]. Їхні оригінали знаходяться в Центральному архіві літератури і мистецтва у Москві (ф. 1019). Наявність цих листів забезпечує дослідження двостороннього листування Ф. Вовка з зазначеними особами.

Важкодоступними на сьогодні залишаються листи Ф. Вовка, які знаходяться у зарубіжних країнах. Так в архівах Росії зберігаються його листи до Олександра Ляцького, хранителя етнографічного відділу Російського музею у Санкт-Петербурзі, тепер Російського етнографічного музею (2 листи у рукописному відділі Пушкінського Дому в Санкт-Петербурзі — ф. 163, оп. 2, № 117). У рукописному відділі Центральної наукової бібліотеки Москви є багато листів до відомого антрополога та географа Д. Анучина і шість листів до власника книжкових магазинів у Москві Павла Шибанова (ф. 342, оп. 14, спр. 49). У рукописному відділі Російського етнографічного музею знаходиться кілька десятків листів Ф. Вовка до завідуючого етнографічним відділом Російського музею в Петербурзі Миколи Могилянського (ф. 1, оп. 2, спр. 73, арк. 1—5, 72, 77).

В Архіві Російської академії наук є листи Ф. Вовка до члена-кореспондента АН Росії славіста-мовознавця Бодуена де Куртене (ф. 102, оп. 2, № 65), академіка-сходознавця С.Ф. Ольденбурга (ф. 208, оп. 3, № 123), відомого палеонтолога, академіка АН України М.В. Павлової (ф. 311, оп. 2, № 44), бібліографа й історика, директора колегії П. Галагана, пізніше професора Ніжинського інституту народної освіти Якова Колубовського (ф. 868, оп. 1, № 4), лінгвіста й етнографа Е.К. Пекарського (ф. 202, оп. 2, № 93), академіка мовознавця Олексія Шахматова.

Дуже значний науковий інтерес становить листування Ф. Вовка з зарубіжними вченими: чехами Любором Нідерле, Ченеком Зібртом [Наулко, 2001; Наулко, 2003; Наулко, 2004; Наулко, 2001с], Іржі Поливкою, австрійцем Раймундом Кайндлем [Наулко, 2005а], болгариним Іваном Шишмановим, румуном Замфіром Арборе, росіянами Олексієм Шахматовим, Дмитром Анучиним, Левом Бергом [Листи Л.С. Берга до Ф.К. Вовка; Наулко, 2002б], польськими етнографами і французькими антропологами [Наулко, 2008].

Так, навіть за відсутністю листів-відповідей Ф. Вовка з Л. Нідерле, ми маємо повну яву про їхній зміст. Зокрема, в них йдеться про антропологічну структуру давніх слов'ян в аспекті їхнього етногенезу. З листів видно, що Ф. Вовк рішуче виступав проти концепції Л. Нідерле щодо довгоголовості (доліхокефалії) давніх слов'ян.

Публікація листів окремих респондентів Ф. Вовка міститься в працях В. Старкова, О. Франко та Н. Руденко [Листи Мирона Кордуби, 2005; Наулко, 2002д; Старков, 1999].

Однак, зазначені листи становлять лише частину величезної епістолярної спадщини Ф. Вовка. Досить сказати, що дотепер залишається невідомою доля його листів до Михайла Драгоманова (тоді як лише в Інституті рукописів НАНУ зберігається 114 листів М. Драгоманова до Ф. Вовка. Ф.Х. 34791—34905). Теж стосується листів до В. Антоновича. Не знайдені листи Ф. Вовка до відомого славіста Любора Нідерле та французьких вчених, із якими він мав інтенсивну переписку. Не знайдені кореспонденції до Л. Берга, В. Ястребова, М. Дикарева, П. Литвинової-Бартош, Є. Радакової, Є. і Л. Чикаленків і багатьох інших.

Дослідити епістолярну спадщину Ф. Вовка можна лише спільними зусиллями; ми були б вдячні будь-яким відомостям про знаходження листів славетного вченого і його дописувачів і сподіваємось на творчу співпрацю з працівниками архівних та наукових закладів.

Листи Л.С. Берга до Ф.К. Вовка /упор. В.Наулко // Схід-Захід (історико-культурологічний збірник) — Харків, 2001. — Вип.3. — С.149—165.

Листи Мирона Кордуби до Михайла Грушевського та Федора Вовка // Упоряд. і автори передмови та коментарів В.Наулко і В. Старков // Старожитності Південної України. — Вип. 14. — Запоріжжя, 2005. — 100 с. Листування Б.Грінченко — Ф.Вовк // Старожитності Південної України. — Запоріжжя, 2001. — Вип.7. — 51 с.

Листування М.Грушевський — Ф.Вовк /упор. В.Наулко // Листування Михайла Грушевського. — Т.ІІ. Серія: Епістолярні джерела Грушевськостанства. — Київ; Нью-Йорк; Париж; Львів; Торонто, 2001 — С. 94—101, 351—376.

Листування Ф.Вовка з З.Арборе публ. Магдолене Ласло-Кутюк (Laszlo-Kutiuk M. Corespondenta dintze Zampfir Arbore si Fedor Volkov // Raportvile Literature romanoslave. — Buharesti, 1976.)

Листування Федора Вовка з Володимиром Гнатюком /Упоряд.: В. Наулко, Н. Руденко і О. Франко. — Львів—Київ, 2001. — С. 3—5.

Наулко В. До питання українсько-чеських взаємин: листи Любора Нідерле і Ченека Зібрта до Ф. Вовка (Волкова) / В. Наулко // *Ukrainistika na prahu nového století a tisíciletí*. — *Problemy jazyka, literatury, kultury*. — *Sborník příspěvků*. — Olomouc, 2001. — С. 263—268.

Наулко В. З історії українсько-французьких наукових зв'язків. Листи французьких антропологів до Ф.К. Вовка (Волкова) / В. Наулко // *Університет*. — 2008. — №4. — С. 5—18.

Наулко В. Історико-культурна спадщина Запорозького козацтва в епістолярії Ф.К. Вовка і його дописувачів / В. Наулко // *Матеріали наук.—практ. конф. Історико-культурна спадщина Нікопольського району та проблеми історії запорозького козацтва*. — Нікополь, 2001а. — С. 305—309.

Наулко В. Листи Зенона Кузелі до Ф.К. Вовка / В. Наулко // *Питання стародавньої історії, археології*

й етнології. — Зб. наук. праць Чернівецького національного університету. — Чернівці, 2002. — Т.1. — С. 189—209.

Науко В. Листи Мирона Кордуби до Ф.К. Вовка / В. Науко // Університет. — 2005. — № 4(6). — С. 67—75.

Науко В. Листи Раймунда Фрідріха Кайндля до Михайла Грушевського і Федора Вовка / В. Науко // Кайндль Р.Ф. Вікно в європейську науку. Матеріали II Міжнародного наукового семінару. Чернівці 28—29 травня 2005 р. — Чернівці, 2005а. — С. 340—347.

Науко В. Листування Любора Нідерле з Федором Вовком (Нові віднайдені листи) / В. Науко // Вісник Київського славистичного університету — серія «Історія». — Вип.14. — К., 2003. — С. 283—300.

Науко В. Листування М.Ф. Біляшівський — Ф.К. Вовк / В. Науко // Старожитності Південної України. — Вип.8. — Запоріжжя, 2002а. — 75 с.

Науко В. Листування Павла Рябкова з Федором Вовком / В. Науко // Південна Україна XVII—XIX століття: Зап. Наук.-досл. лабор. Історії Півд. України ЗДУ. — 2001б. — №6. — С. 105—125.

Науко В. Листування Ф.К. Вовка (Волкова) з російськими вченими / В. Науко // Вісник Київ. ін-ту «Слов'янський університет» — Вип. 12. — К., 2002б. — С. 196—199.

Науко В. Листування Федора Вовка з Володимиром Шухевичем (1901—1907 рр.) / В. Науко // Вісник Київського славистичного університету. — 2008а. — № 38. — С. 214—217.

Науко В. Неопубліковані листи Ореста Фотинського до Федора Вовка / В. Науко // Українська культура в іменах і дослідженнях: Наукові записки Рівненського і-ту культури. — Рівне, 1997б. — Вип. I. — С. 42—43.

Науко В. Нові віднайдені листи Любора Нідерле до Федора Вовка / В. Науко // *Ukrainica I. Soucasna ukrajinstika*. — Olomouc, 2004. — С. 385—397.

Науко В. Нововідкриті сторінки історії українознавства: Листування Федора Вовка з Миколою Біляшівським / В. Науко // Народна творчість та етнографія — 1997а. — №4. — С. 62—74.

Науко В. Що доводиться чути етнографові: Листування В. Вовка з М. Сумцовим та Д. Яворницьким / В. Науко, В. Старков // Пам'ять століть. — 1997б. — № 1. — С. 37—41.

Науко В. Чернігівщина в епістолярній спадщині Ф.К. Вовка / В. Науко // Університет. — 2009. — № 1. — С. 18—24.

Науко В. Питання української етнографії в епістолярній спадщині Ф.К. Вовка / В. Науко, Н. Руденко // Пам'ять століть. 2002д. — № 2. — С. 111—115.

Науко В. Пишу ж я, щоб якомога частіше нагадувати людям, що є на світі Україна: Листування Ф. Вовка з М. Грушевським / В. Науко, Ю. Філіпова // Родовід. — 1997. — №15. — С. 17—22.

Науко В.І. Етнографічна спадщина як джерело дослідження історії України / В. Науко // Історична наука на порозі XXI століття: Мат. Всеукр. наук. конф. — Харків, 1995. — С. 149—153.

Науко В.І. Південна Україна і Бессарабія у науковій та епістолярній спадщині Ф.К.Вовка / В. Науко // Матеріали до української етнології. — К., 1995а. — Вип. I — С. 35—47.

Науко В.І. Програмні дослідження культури та побуту людинності України за матеріалами епістолярної спадщини Ф.К. Вовка / В. Науко // Політологія, Етнологія. Соціологія: III Міжн. Конгрес українців. — Харків, 1996. — С. 92—97.

Науко В. До питання українсько-чеських взаємин: листи Любора Нідерле і Ченека Зібрта до Ф. Вовка

(Волкова) / В. Науко // Слов'янські культури в європейській цивілізації. — К., 2001с. — С. 206—242.

Словник українських псевдонімів та криптонімів XVI-XX ст. — К., 1969. — С. 450.

Старков Валерій. Митрофан Дикарев — повпред нації. Листи М.Дикарева до Ф.Вовка / Валерій Старков // Берегиня. — 1999. №4. — С. 5—20.

Франко О.О. Неопублікована епістолярія Михайла Грушевського з Федором Вовком (1895—1913) / О.О. Франко // Тези конференції, присвяченої 100-річчю переїзду М. Грушевського до Львова. — Львів, 1994.

Франко О.О. Листування В. М. Гнатюка з В.К. Вовком / О.О. Франко, А.Д. Франко // Тези доповідей і повідомлень Тернопільської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції. — Тернопіль. 1990. — С. 6—7.

В. И. Науко

ЭПИСТОЛЯРНОЕ НАСЛЕДИЕ Ф.К. ВОВКА — ВАЖНЫЙ ИСТОЧНИК НАУЧНЫХ ЗНАНИЙ

Эпистолярное наследие Ф.К. Вовка — важный источник научных знаний, синтез оригинальных мыслей, пример высокой культуры. Они дают возможность объективно и непредвзято изучать роль их автора в научной деятельности и общественно-политической жизни. Проблема исследования и публикаций писем Ф.К. Вовка усложняется тем, что они рассредоточены по различным архивам Украины, Европейских стран и даже США. Наибольший массив — 4479 эпистолярный — находится в личном фонде Ф.К. Вовка в Научном архиве Института археологии НАНУ. Наиболее сложным является выявление писем самого Ф.К. Вовка, поскольку, кроме территориальной распыленности, они нередко подписывались разными псевдонимами и криптонимами. Исследование эпистолярного наследия Ф.К. Вовка возможно лишь в случае сплочения усилий исследователей.

V. Nauko

EPISTOLARY HERITAGE OF FEDIR VOVK AS AN IMPORTANT SOURCE OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE

Epistolary heritage of Fedir Vovk is an important source of scientific knowledge. It combines original research's thoughts and his high culture. This heritage makes possible to examine the role of the author in science and public life objectively. The problem of the study and publication of Fedor Vovk's letters is complicated by the fact that they are scattered in various archives in Ukraine, European countries and even the United States. The largest amount — 4479 epistolary — is in personal Fedor Vovk's fund in Scientific Archives of the Institute of Archaeology of the NASU. The most difficult is to identify the letters' belonging to Fedir Vovk, because he often signed various by pseudonyms and cryptonym. To study epistolary of Fedir Vovk there is a need of concerted researchers' efforts.